

نقش بازی درمانی در درمان اختلالات یادگیری خواندن در دانش آموزان دوره ابتدایی

دکتر شهناز زرین خط (نویسنده مسئول)^۱، نازنین دهقان چناری^۲، عارفه زارعی محمودآبادی^۳، فائزه حسن نژاد قاچکانلو^۴،
زهرانقی پور^۵

^۱ دکتری زبان و ادبیات فارسی، استادیار گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا (س)، یزد، ایران
Sh.zarrinhkat@mshdiau.ac.ir

^۲ دانشجوی کارشناسی پیوسته، آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا (س)، یزد، ایران Zahranaghipoor.1999@gmail.com

^۳ دانشجوی کارشناسی پیوسته، آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا (س)، یزد، ایران faezeh3816@gmail.com

^۴ دانشجوی کارشناسی پیوسته، آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا (س)، یزد، ایران faezeh3816@gmail.com

^۵ دانشجوی کارشناسی پیوسته، آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا (س)، یزد، ایران nazy7388@gmail.com

چکیده

نارسایی های ویژه یادگیری اصطلاحی کلی است که به گروهی ناهمگن از اختلالات که به صورت غیرمنتظره ای ظاهر می شوند و علی رغم آموزش متعارف، حواس سالم، هوش طبیعی، انگیزه کافی و فرصت اجتماعی - فرهنگی مناسب، مشکلات ویژه و مضمینی در کسب و کاربرد توانایی های خواندن (نارساخوانی)، نوشتن (نارسانویسی) و ریاضی (حساب نارسایی) دارند، اطلاق می شود. یکی از اساسی ترین مسائلی که کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری با آن مواجه هستند، اختلال خواندن است که حدود ۸۰ درصد ناتوانایی های یادگیری را دربر می گیرد. مهم ترین مهارت پس از صحبت کردن برای کودکانی که وارد مدرسه می شوند، مهارت خواندن است. از آنجایی که مهارت خواندن به عنوان یک مهارت ابزاری و محوری برای یادگیری سایر دروس مانند ریاضیات، علوم، تاریخ، جغرافی، فیزیک و... به حساب می آید، هر نوع مشکل یا اختلال در خواندن کودک را از موفقیت در سایر دروس بازمی دارد. پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش بازی درمانی در درمان اختلالات یادگیری خواندن در دانش آموزان دوره ابتدایی با تکیه بر روش کتابخانه ای انجام شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که استفاده از بازی برای درمان اختلال خواندن نسبت به روش های دیگر موثرتر و پربازده تر می باشد و به مربیان، درمانگران و والدین پیشنهاد می شود که این روش را مورد توجه بیشتر خود قرار دهند.

واژه های کلیدی

اختلال خواندن، بازی درمانی.

۱. متن مقاله

۱-۱- بیان مسئله

نارسایی های ویژه یادگیری اصطلاحی کلی است که به گروهی ناهمگن از اختلالات که به صورت غیرمنتظره ای ظاهر می شوند و علی رغم آموزش متعارف، حواس سالم، هوش طبیعی، انگیزه کافی و فرصت اجتماعی - فرهنگی مناسب، مشکلات ویژه و مضمی در کسب و کاربرد توانایی های خواندن (نارساخوانی)، نوشتن (نارسانویسی) و ریاضی (حساب نارسایی) دارند، اطلاق می شود. همچنین اصطلاح نارسایی های ویژه یادگیری شامل کودکانی که مشکل یادگیری آن ها عمدتاً نتیجه معلولیت در بینایی، شنوایی و یا حرکتی یا هوش پایین، اختلال هیجانی و یا وضع نامساعد اجتماعی - فرهنگی هستند، نمی باشد (ورس، کالاتا، ریچارد و تامکینز، ۲۰۰۷: فصل ۴). یکی از اساسی ترین مسائلی که کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری با آن مواجه هستند، اختلال خواندن است که حدود ۸۰٪ درصد ناتوانی های یادگیری را در بر می گیرد (جلیل آبکنار و عاشوری، ۱۳۹۲: ۳۲). مهم ترین مهارت پس از صحبت کردن برای کودکانی که وارد مدرسه می شوند، مهارت خواندن است. از آنجایی که مهارت خواندن به عنوان یک مهارت ابزاری و محوری برای یادگیری سایر دروس مانند ریاضیات، علوم، تاریخ، جغرافیا، فیزیک و... به حساب می آید هر نوع مشکل یا اختلال در خواندن کودک را از موفقیت در سایر دروس بازمی دارد (صادقی، ۱۳۹۶: ۴). به علاوه در جوامع امروزی خواندن یکی از مهم ترین راه های برخورداری از دانش دیگران است (دولت دوست، نعمتی، ۱۳۹۸: ۲). ناتوانی در خواندن نه تنها دردوران کودکی بلکه در طول دوران زندگی فرد او را با محدودیت ها و مشکلاتی مواجه می سازد (صادقی، ۱۳۹۶: ۴). پژوهش های متعدد ثابت کرده است که یکی از عوامل مهم در ایجاد نابسامانی های اجتماعی مانند بیکاری، ترک تحصیل، بزهکاری و... به دلیل ناتوانی در خواندن است (دولت دوست، نعمتی، ۱۳۹۸: ۳).

۱-۲- هدف مقاله

در مقاله حاضر بر آن شدیم که به تبیین جایگاه بازی در بهبود و درمان اختلالات یادگیری مربوط به خواندن در دانش آموزان ابتدایی بپردازیم و مشخص کنیم که بازی می تواند تأثیرات سودمندی بر درمان اختلال خواندن دانش آموزان ابتدایی داشته باشد یا خیر.

۱-۳- اهمیت موضوع

یکی از شرایط توفیق در جامعه امروزی برخورداری از توانایی خواندن است. مشکلات خواندن شاید بیش از سایر شرایط مشکلات اختصاصی یادگیری در حوزه های گوناگون مانع پیشرفت تحصیلی گردد زیرا خواندن راه دستیابی به دامنه گسترده ای از اطلاعات است (نازپرور، ۱۴۰۰: ۲). در درمان اختلال خواندن از روش های بسیاری استفاده می شود که یکی از آن ها بازی درمانی است. بازی ها به کمک قوانینی که در آن ها الزام به اجرا هستند و ماهیت برخی از آن ها، ویژگی هایی در کودک رشد می یابند که از جنبه تخصصی، توجیه انتخابی، حافظه، سرعت پردازش و بسیاری از جنبه های دیگر نیز پیشرفت می کند. (نازپرور، ۱۴۰۰: ۷). بنابراین با توجه به اهمیت مهارت خواندن، استفاده از بازی در درمان اختلال خواندن می تواند سودمند باشد.

۱-۴- پیشینه پژوهشی تحقیق

نازپرور (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «اثر بخشی بازی درمانی بر تقویت مهارت خواندن دانش آموزان مبتلا به اختلال یادگیری خواندن» اظهار داشته که بازی درمانی بر کلیه مولفه های تقویت مهارت خواندن در دانش آموزان مبتلا به نارساخوانی مقطع ابتدایی موثر است و می توان گفت بازی درمانی، رشد مهارت یادگیری، افزایش توسعه یادگیری، درک مطلب بیشتر مطالب به جای حفظ کردن و بالا رفتن انگیزه را نشان می دهد. کریمی لیچاهی، آذریان و اکبری (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «اثر بخشی بازی درمانی بر عملکرد خواندن، مهارت های سازشی و مشکلات رفتاری دانش آموزان نارساخوان» بیان کرده اند که بازی درمانی از طریق برقراری پیوند میان اطلاعات ادراکی و تعمیم دادن آن ها به محیط اطراف خود، چارچوبی موثر برای یادگیری های بیشتر فراهم می سازد. سیادتیان، عابدی و صادقیان (۲۰۱۴) در پژوهش خود با عنوان «تأثیر بازی درمانی بر تقویت توجه شنیداری دانش آموزان با اختلال یادگیری املا» به این

نتیجه رسیده اند که توجه شنیداری به طریق بازی درمانی در دانش آموزان با اختلال یادگیری املا بهبود پیدا می کند، از این رومی توان از بازی درمانی به عنوان یک روش درمانی در بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان مبتلا به اختلال یادگیری املا استفاده کرد.

کوشا، رسولی و حسین خانزاده (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان «تاثیر بازی درمانی بر حافظه کوتاه مدت دیداری و انعطاف مبتلا به اختلال نارسایی توجه/فزون کشی» به این نتایج دست یافته اند که بازی درمانی با شیوه ای متناسب با سطح تحول کودکان به طور ملموس، تجربه مهارت آموزی را برای آن ها فراهم می کند و این تمرین عملی به طور مستقیم منجر به بهبود انعطاف پذیری شناختی و حافظه کوتاه مدت دیداری این کودکان می شود. عباسلو (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «تاثیر بازی درمانی مبتنی بر رویکرد شناختی رفتاری روی پیشرفت تحصیلی و عزت نفس دانش آموزان با اختلالات یادگیری خاص» بیان می کند که بازی درمانی باعث افزایش معنی دار سطح عزت نفس در سطح $P < 0.05$ و بهبود عملکرد ریاضیات و خواندن دانش آموزان دارای حساب نارسایی در سطح $P < 0.05$ و نارساخوانی در سطح $P < 0.01$ شده است که حاکی از آن است که بازی درمانی مبتنی بر رویکرد شناختی - رفتاری به عنوان یک روش موثر در افزایش عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر مثبت داشته و منجر به کاهش اشکال ریاضیات و خواندن در دانش آموزان با اختلالات یادگیری خاص می شود. کریمی و گنجی (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «اثربخشی بازی درمانی مبتنی بر رویکرد شناختی - رفتاری بر کارکرد اجرایی دانش آموزان ابتدایی دارای نارساخوانی» ذکر کرده اند که برنامه آموزش بازی درمانی مبتنی بر رویکرد شناختی - رفتاری به عنوان یک برنامه آموزشی موثر با فعالیت های سازمان یافته، رهنمودی، دارای هدف و کوتاه مدت، خود به ابراز هیجان های منفی دانش آموزان با نارسا خوانی کمک می کند که این امر کارکرد های اجرایی از قبیل تصمیم گیری، سازماندهی، برنامه ریزی، خودمدیریتی و خودکنترلی را بهبود می بخشد. رضایی مقدم، بابایی و رجب زاده (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان «تاثیر آموزش تکنیک های بازی درمانی گروهی بر درمان اختلال ریاضی دانش آموزان دوم و سوم دبستان» مطرح کرده اند که بازی درمانی روشی جذاب و موثر و رویکردی آموزشی - درمانی و ایمن برای درمان اختلال یادگیری است. هم بازی درمانی فردی و هم بازی درمانی گروهی در بهبود اختلال ریاضی و ارتقای سطح عملکرد تحصیلی این درس موثر هستند اما چون بازی درمانی فردی مستلزم صرف هزینه و زمان بیشتری نسبت به بازی درمانی گروهی می باشد و چون بازی درمانی گروهی قابلیت انطباق بیشتری برای اجرا در مراکز اختلالات یادگیری، مدارس و کلاس های درسی ابتدایی دارند، بیشتر توصیه می گردد.

۱-۵- روش کار

نگارندگان در این پژوهش به روش کتابخانه ای و از طریق فیش برداری از مقاله ها و کتب مرتبط به تبیین جایگاه بازی در بهبود و درمان اختلالات یادگیری مربوط به خواندن در دانش آموزان ابتدایی پرداخته اند.

۲- مبانی تحقیق

۲-۱- اختلال خواندن

«آلکسیا^۱ دیسلکسیا^۲ (نارساخوانی)، عقب ماندگی در خواندن، ناتوانی در خواندن، ناتوانی ویژه در خواندن و کوری کلمه» نام های گوناگونی است که در طول تاریخ بررسی عارضه اختلال خواندن به آن داده شده است (مظلوم، ۱۳۷۵: ۹۱). در چهارمین تجدید نظر طبقه بندی تشخیصی و آماری اختلال های روانی (انجمن روانشناسان آمریکا، ۲۰۰۰) اختلال خواندن به این صورت تعریف شده است: پیشرفت در زمینه خواندن بر پایه آزمون میزان شده انفرادی با در نظر گرفتن سن، هوش و آموزش متناسب با سن به طور چشمگیری پایین تر از سطح مورد انتظار است. در واقع اختلال خواندن نوعی اختلال در اشتباه کردن کلمات شبیه به هم، حدس زدن کلمات با در نظر گرفتن اولین حروف آن و انتهای کلمات، آینه خوانی یا وارونه خوانی کلمات، مشکلات شدید در هجی کردن کلمات، بی میلی در یادگیری خواندن و دشواری در تشخیص جز از کل است (امیدی و میرزولو، ۱۳۹۷: ۳).

۲-۲- ویژگی های دانش آموزانی که اختلال یادگیری خواندن دارند

اگرچه نمی توان ویژگی های صد در صد مشابهی را در این گونه کودکان مشاهده کرد، اما می توان گفت اغلب آن ها ویژگی های زیر را دارند:

۱. در کلاس های درس غالباً مشکلات رفتاری دارند.
۲. تمایل به خواندن ندارند.
۳. قادر نیستند یک دایره ی لغات بینایی ایجاد کنند.
۴. دامنه ی توجه شان کوتاه است.

1. Alexia

2. Dyslexia

۵. در تمرکز مشکل دارند.
  ۶. معمولاً در مدرسه افت تحصیلی دارند.
  ۷. معمولاً دارای مشکلات جسمی مانند ضعف بینایی و شنوایی هستند.
  ۸. اغلب شان مسائل هیجانی دارند.
  ۹. احساس ناامیدی، بی لیاقتی و کم جراتی می کنند.
  ۱۰. در خواندن شفاهی و کلامی تردید می کنند و گاه دچار لکنت می شوند.
  ۱۱. هنگام خواندن، به جای این که چشم هایشان را حرکت دهند، سرشان را حرکت می دهند.
  ۱۲. کلمه به کلمه می خوانند.
  ۱۳. به زحمت، با صدای کشیده و لحن یکنواخت می خوانند.
  ۱۴. به نقطه گذاری ها توجه ندارند و از توجه کردن به معنی کلمات غافلند.
  ۱۵. وقتی مطلبی را آهسته می خوانند، لب هایشان را تکان می دهند یا در ذهن شان کلمات را می خوانند.
  ۱۶. واژه ها را غیرمرتبط با محتوا و غیر مرتبط با عناصر آوایی حدس می زنند.
  ۱۷. کلماتی را که تازه خوانده اند، جابه جا یا تکرار می کنند.
  ۱۸. حافظه ی دیداری و شنیداری شان ضعیف است.
  ۱۹. فاقد تمیز و تشخیص کافی شنیداری هستند.
  ۲۰. در مدرسه سازگاری مناسبی ندارند.
  ۲۲. رشد اجتماعی کافی ندارند.
- (تبریزی، مصطفی، علیرضا و نرگس، ۱۳۹۵: ۱۵-۱۴)

۲-۳- روش های درمان اختلال خواندن

۱- روش های ترمیمی

یکی از مهم ترین موضوعات مورد توجه در ترمیم یا اصلاح این است که آیا ناتوانی های یادگیری عوارضی هستند که قابل جبران و اصلاح هستند یا عوارضی هستند که عملاً قابل درمان نمی باشند. آن دسته از افرادی که عنوان می کنند ناتوانی های یادگیری تنها قابل ترمیم و اصلاح هستند، بر این باورند که مداخله باید متمرکز بر رشد مهارت های پایه، سبک های یادگیری و توانایی های شناختی مربوط به موفقیت تحصیلی می باشد. بیش از کوشش برای تغییر ضعف های عصب شناختی بنیادی، رویکرد اخیر می گوشت توانایی های یادگیری را برای ترمیم و یا جبران ضعف های یادگیری به کار گیرند. اکثر متخصصین که از این رویکرد استفاده می کنند بر این باورند که ناتوانی یادگیری به طور موثری قابل کاهش و بهبود هستند اما به طور اساسی قابل درمان نیستند (DAVIS, 2006). رونالد دیویس، شخص نارساخوانی است که در سن ۳۸ سالگی توانست بر جنبه ناتوانی خواندن خود غلبه کند و پس از دو سال، یعنی در سال ۱۹۸۲، انجمن پژوهش خواندن و مرکز ترمیم نارساخوانی را در کالیفرنیا تاسیس کرد و با ادعای کسب ۹۷ درصد موفقیت و ترمیم و اصلاح دشواری های یادگیری، شروع به درمان کودکان، نوجوانان و بزرگسالان مبتلا به ناتوانی های یادگیری ویژه نمود. دیویس معتقد است که نارساخوانی، ناشی از عواملی نظیر کج کاری مغز، گوش داخلی، آسیب مغزی و... نیست بلکه حاصل تفکر و شیوه خاصی از واکنش در برابر حس گم گشتگی است (DAVIS, 2002). دیویس مورد تاکید قرار داده و روش خود را بر اساس آن تنظیم کرده است عبارت است از:

۱-۱. گم گشتگی

۱-۲. تسلط بر نمادیابی

۱-۱. گم گشتگی

دیویس اظهار می دارد: نارساخوانی، نوعی گم گشتگی است که از طریق یک توانایی شناختی طبیعی به وجود می آید و تصور ذهنی مجسم شده در ذهن، جایگزین ادراک حسی بهنجار می شود؛ این گم گشتگی، در اثر مواجه شدن با نمادها، راه اندازی می گردد؛ همچنین او تأکید می کند که ریشه های نارساخوانی، تحت تأثیر یک استعداد و قریحه ادراکی است. گم گشتگی یعنی گم کردن جهت یا موقعیت شخص، در ارتباط با سایر چیزها. این حالت هنگامی به وقوع می پیوندد که به وسیله یک اندیشه یا محرک، گیج و سردرگم شده باشیم. علاوه بر این، هنگامی نیز روی می دهد که مغز، اطلاعات دریافت شده را به همدیگر مربوط می سازد. هرگاه شما سرپا بایستید و ده بار به طور سریع دور خود بچرخید، آنگاه گم گشتگی را در قالب سرگیجه، تجربه خواهید کرد. هنگامی که گم گشتگی روی می دهد، کلیه حس ها، بغیر از حس چشایی، تغییر می یابند، مغز بدون مشاهده مسلم آنچه که چشمهائیش در حال دیدن آن هستند، یک ادراک تغییر یافته از تصاویر را مشاهده می کند. مغز بدون شنیدن مسلم آنچه که چشمهائیش در حال دیدن آن هستند یک ادراک تغییر یافته از تصاویر را مشاهده می کند. مغز بدون شنیدن مسلم آنچه که گوشهائیش در حال شنیدن آن هستند، یک ادراک دگرگون شده از صداها را دریافت می کند (DAVIS, 2002).

۱-۲. تسلط بر نمادیابی

دیویس اظهار می دارد که انسان ها برای تفکر، از هر دو شیوه کلامی و غیر کلامی استفاده می کنند، ولی ما موجودات بشری، تمایل به سوی تخصصی کردن داریم. هر شخص، یکی از شیوه ها را به عنوان سبک اصلی تفکر و شیوه دیگر را به عنوان سبک ثانوی، مورد تمرین و ممارست قرار خواهد داد. در طول دوره ای مابین ۳ تا ۱۳ سالگی، زمانی که ناتوانی یادگیری، شکل می گیرد، نارساخوان بالقوه اساسی می بایست یک متفکر غیر کلامی باشد، یعنی شخصی که با تصاویر فکر می کند (DAVIS, 2002). افراد نارساخوان صحبت تک نفری درونی را در موقع فکر کردن به موضوع با متن، یا به مقدار جزئی دارند و یا اصلا ندارند. از آن رو آنچه را که در حال خواندن آن هستند، نمی شنوند مگر اینکه با صدای بلند بخوانند. در عوض با هر کلمه جدیدی که مواجه می شوند، با اضافه کردن معنا، یک تصویر ذهنی از آن می سازند. هر گاه شخص نارساخوانی، بتواند حالت گم گشتگی خود را شناسایی کند، از روی اراده و آگاهی، وضعیت موقعیت یابی را در خود به وجود آورد، آن شخص قادر خواهد بود، هر زمانی که گم گشتگی پدید آمد آن را فراموش کند و اطلاعات مورد نیاز برای یادگیری را فرا بگیرد (DAVIS, 2006).

۲- نقاشی درمانی

در دهه ی اخیر، ارتباط نارساخوانی با اختلالات هیجانی به وضوح مشخص شده است. برآورد شده است که در حدود ۱۰ تا ۴۰ درصد از کودکان مبتلا به نارساخوانی دچار اختلال های هیجانی هستند. در میان این اختلالها، نارسایی توجه همراه با بیش فعالی، اضطراب، افسردگی پر خاشگری و ناسازگاری اجتماعی از همه شایع تر است. بسیاری از محققان، اختلال های هیجانی را پیامد مستقیم نارساخوانی و ناکامی های ناشی از آن می دانند (امیدی و میرزوالو، ۱۳۹۷: ۸-۷). هنرهای تجسمی چون نقاشی با تقویت نیمکره راست و چپ مغزی می تواند موجب افزایش ادراک دیداری - فضایی شده و با تقویت قشر آهیانه ای و قشر پس سری راست و افزایش ارتباط بین آن ها فرآیند یادگیری را افزایش دهد (Horvath, ۲۰۰۵: ۷-۳). در یک جمع بندی کلی می توان گفت هنر درمانی یکی از راه های درمان معضلات و مشکلات روحی و روانی است. هنر درمانی یعنی بیان عاطفه در هنر که در جهت رشد و خلاقیت درونی افراد و توانبخشی بیماران و معلولان ذهنی و جسمی قدمهای مناسبی برداشته است. (میرزوالو و امیدی، ۱۳۹۷: ۸).

۳- موسیقی درمانی

استفاده از موسیقی از روش های بسیار مؤثر در افزایش سطح نبوغ، یادگیری و قدرت ذهنی است. موسیقی بر تفکر و نوع یادگیری تأثیر فراوانی دارد به طوری که متعاقب این تأثیر تغییرات محسوس در زندگی افراد ایجاد می شود. به طور حتم آشنایی با موسیقی در سنین پایین این تأثیرات را بیشتر می کند و اصلی ترین بخش یادگیری نیز در افراد به همان سالها بازمی گردد. این آموزش تأثیر فراوانی در مراحل بعدی زندگی دارد (میرزالی و امید، ۱۳۹۷: ۹).
کنترل رفتار جهت توسعه مهارت ها و یادگیری در افراد دچار ناتوانی یادگیری ضروری است. موسیقی همراه با نظم و ساختار توأم میتواند به عنوان تقویت کننده ای جهت تسهیل رفتار و کنترل تحریکات استفاده شود. موسیقی در جریان آموزش خواندن، قادر است نتایج درخشانی را برای دانش آموزان به ارمغان آورد. مطمئناً موسیقی حافظه فرآیندی (بدن) را تقویت می کند و در نتیجه یادگیری پایدار به وجود می آید (میرزالی و امید، ۱۳۹۷: ۹-۱۰).

۴- بازی درمانی

در مواجهه درمانی با کودکان از آنجا که بازی وسیله ای طبیعی برای ابراز احساس ها و عواطف کودکان است، می توان با اتخاذ روش بازی درمانی به کودک این فرصت را داد تا در روند بازی احساس های درونی خود را که ناشی از تنش ها، ناکامی ها، ناامنی ها، پرخاشگری ها، ترس ها، آشفتگی ها و سردرگمی های اوست به نمایش بگذارد و با آشکار کردن این گونه احساسات ضمن مواجهه با عواطف خویش و یافتن بصیرتی عمیق تر نسبت به ویژگی های درونی اش، کنترل ویا اصلاح آن را برعهده بگیرد و در نهایت راه رشد روانی خویش را هموارتر سازد. (منطقی ۱۳۷۲: ۵۶-۵۵).
موسستاکاس در تعریف بازی درمانی می نویسد: «بازی درمانی را میتوان مجموعه نگرش هایی تلقی کرد که کودکان ضمن آن می توانند به شیوه دلخواه خود با آزادی کافی به آشکارسازی کامل خویشتن خود بپردازند، به طوری که سرانجام بتوانند توسط بینش عاطفی به احساس ایمنی، شایستگی و ارزش دست پیدا کنند. (منطقی، ۱۳۷۲: ۵۶).

۴-۱- مزایا و تأثیر بازی بر کودکان

یکی از مشخصه های طبیعی هر دانش آموز، بازی کردن و میل به بازی است (دمیربیلک^۱، ییلماز^۲، تامر^۳، ۲۰۱۰: ۷۱۷-۷۲۱). نظریه های مختلفی در تایید تسهیل کنندگی بازی در رشد، وجود دارند؛ طبق نظریه ویگوتسکی^۴

۱. Demirbilek

2. Yilmaz

3. Tamer

4. Vigotski

می توان به کمک بازی کودک را به سطح رشد بالقوه رساند و طبق نظریه رشد شناختی پیاژه تعامل با محیط که بیشتر از طریق بازی در کودکان صورت می گیرد، نقش اساسی در زندگی فردی ایفا می کند؛ به این صورت که باعث عمل انطباق و سازگاری شده و طرح وار ه های جدید در ذهن کودک ایجاد می شود. استفاده از بازی مزایا و تأثیرات زیادی بر ذهن، روان و رفتار کودک دارد. (اکبری و جهانگیرزاده ککاور، ۱۳۹۷: ۹). از عمده تأثیرات و مزایای آن می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۴-۱-۱- افزایش توجه و تمرکز

در بازی کودک به تعامل مختار با محیط اطراف خود می پردازد و این خود کودک و یا دانش آموز می باشد که نوع فعالیت خود را انتخاب می کند، پس حتماً آن را با توجه و تمرکز بیشتری انجام خواهد داد. این تمرکز بعداً در فعالیت های دیگر نیز خود را معین خواهد ساخت که در واقع می توان گفت دانش آموز به توجه کردن و متمرکز شدن شرطی خواهد شد و آن را در شرایط مشابه (درگیری بایک فعالیت) تکرار خواهد کرد. (اکبری و جهانگیرزاده ککاور، ۱۳۹۷: ۹).

۴-۱-۲- افزایش قدرت یادگیری

دانش آموزان در حین بازی کردن و یا شروع بازی جدید با شور و شوق قوانین جدیدی را یاد می گیرند و همچنین به مهارت های جدیدی دست یافته و مفاهیم ذهنی جدید و بیشتری را تجربه می کنند (ظریفیان عبدی، ۱۳۹۵: ۲۲). محققان دانشگاه روچستر اعلام کرده اند بازیکنان بازی ها، با افزایش قدرت استنباط احتمالی روبرو می شوند، قابلیتی که به آن ها اجازه می دهد با دریافت اطلاعات از محیط اطرافشان، تصمیم های درست و سریع بگیرند؛ پس با افزایش قدرت استنباط، قدرت یادگیریشان نیز افزایش خواهد یافت. (اکبری و جهانگیرزاده ککاور، ۱۳۹۷).

۴-۱-۳. افزایش میزان خلاقیت

به هنگام بازی کردن اولاً کودک با توجه به اینکه با قوانین و دستورالعملها آشنا می شود و مهارت های جدی کسب می کند، نتیجه می شود که حافظه کودک در اثر این امر تقویت می شود و همچنین در هنگام بازی مختار بوده و هیچگونه اجباری نیست و تفکر کودک آزاد می باشد و از طرفی دیگر کودک با وسایل مختلف و متنوع محیط اطراف در تعامل است؛ این عوامل باعث می شوند کودک بتواند رابطه ها و مهارت های جدیدی را در ذهن خود بسازد که این نشانگر روشن شدن چراغ خلاقیت او است (اکبری و جهانگیرزاده ککاور، ۱۳۹۷: ۱۰).

۴-۱-۴. رشد اجتماعی و عاطفی

بازی باعث رشد اجتماعی و عاطفی شخصیت کودک می شود. او در بازی گروهی ناگزیر با رعایت نکات اجتماعی و قواعد بازی است و بدین وسیله در خلال بازی با مفاهیمی چون نوبت گرفتن، صبر و حوصله نشان دادن، احترام به حقوق دیگران، پیروزی و شکست و ... آشنایی پیدا می کند و البته که در موارد مشابه و در جامعه ای بزرگتر آن را اجرایی کند (ظریفیان عبدی، ۱۳۹۵: ۲۲).

۴-۱-۵. نقش بازی در بهبود و درمان اختلالات یادگیری مربوط به خواندن

عوامل مختلفی در بازی از جنبه های متفاوت می توانند در درمان اختلالات خواندن نقش داشته باشند مانند :

۱. افزایش تحریکات لازم برای رشد و بهبود

یکی از حیطه های بازی، برای کودکان با اختلال یادگیری است که بسیار مورد توجه قرار گرفته است. از جمله علل روی آوردن به بازی ها برای این مشکل کودکان، می توان به این مساله اشاره کرد که رشد و کیفیت آن رابطه مستقیمی با میزان تحریکاتی دارد که فرد در معرض آن قرار می گیرد و البته فلسفه بازی های هدفمند و طراحی طیف وسیعی از آن ها نیز ایجاد همین تحریکات لازم و ضروری برای رشد در زمینه بدکارکرد های رایج در کودکان با اختلال یادگیری است (مرادی زانیایی، قاسمی، ۱۳۹۶).

۲. ایجاد انگیزه در فراگیر در جهت درمان

همانطور که ذکر شد یکی از مشخصه های طبیعی هر دانش آموز، بازی کردن و میل به بازی است. بنابراین از آن جایی که بازی درمانی نسبت به روش های دیگر بیشتر مورد پذیرش دانش آموزان است و آن را بارغبتر بیشتری انجام می دهند نتایج مطلوب تری در درمان مشکلات یادگیری دانش آموزان به ویژه مشکلات خواندن خواهد داشت .

۳. امکان بروز و خروج احساسات آزاردهنده

باتوجه به گفته لاندردت و براتون^۱، در سال ۱۹۹۹، بازی درمانی، روشی است که به یاری کودکان پر مشکل می شتابد تا آنها بتوانند مسائشان را حل کنند و در عین حال، نشان دهنده این واقعیت است که بازی برای کودک، همانند یک وسیله طبیعی است، با این هدف

که او بتواند، خود و همچنین ویژگی های درون خودش را بشناسد و به آنها عمل نماید. در این نوع درمان، به کودک فرصت داده می شود تا احساسات آزردهنده و مشکلات درون خود را از طریق بازی بروز دهد و آن ها را به نمایش بگذارد همانند آن گونه از درمان هایی که در آن ها بزرگسالان با سخن گفتن، عقده ها و مشکلات درونی خود را تخلیه می کنند یعنی عوامل روانی درونی که بعضا باعث ایجاد چنین اختلال هایی می شوند، با بازی کردن کودک، تخلیه می شوند و تأثیرشان بر روی او کمتر می شود. (اکبری و جهانگیرزاده ککاور، 1397: 11-12).

1.Landreth and Bratton

۳- بحث و نتیجه گیری

یکی از اساسی ترین مسائلی که کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری با آن مواجه هستند، اختلال خواندن است که حدود ۸۰ درصد ناتوانی های یادگیری را در بر می گیرد. از آنجاییکه مهم ترین مهارت پس از صحبت کردن برای کودکانی که وارد مدرسه می شوند، مهارت خواندن است و همچنین مهارت خواندن به عنوان یک مهارت ابزاری و محوری برای یادگیری سایر دروس به حساب می آید، درمان و بهبود مشکلات مربوط به خواندن در دانش آموزان حائز اهمیت بسیاری است. اختلال خواندن از طریق روش های ترمیمی، نقاشی درمانی، موسیقی درمانی و بازی درمانی قابل درمان می باشد که بازی درمانی نسبت به روش های دیگر موثرتر و پربازده تر است. بازی درمانی بر کلیه مولفه های تقویت مهارت خواندن دانش آموزان مبتلا به نارسانخوانی موثر است، به علاوه این روش تجربه مهارت آموزی را برای دانش آموزان فراهم می کند و به طور مستقیم منجر به بهبود انعطاف پذیری شناختی و حافظه کوتاه مدت دیداری این کودکان می شود. بنابراین روش بازی درمانی روشی جذاب و موثر و رویکردی آموزشی-درمانی و ایمن برای درمان اختلالات خواندن است و به مربیان، درمانگران و والدین پیشنهاد می شود که این روش را مورد توجه بیشتر خود قرار دهند.

منابع

1. تامکینز، جیمز؛ کالاتا، ریچارد؛ ورتس، مارگارت جی (۲۰۰۷). «زمینه آموزش کودکان استثنایی». ترجمه: مجتبی امیری مجد (۱۳۹۲). چاپ اول. تهران: شهر آشوب.
2. صادقی، داریوش (۱۳۹۶). «درمان اختلال خواندن با بازی». جلد اول، چاپ اول. تهران: نیستان.
3. تبریزی، مصطفی؛ تبریزی، علیرضا؛ تبریزی، نرگس (۱۳۹۵). «درمان اختلالات خواندن». چاپ هفدهم. تهران: فراروان.
4. اکبری، مهدی؛ جهانگیرزاده ککاور، مرتضی (۱۳۹۷). «نقش بازی در درمان اختلالات یادگیری ریاضی دوره ابتدایی». سومین کنفرانس ملی تازه های روانشناسی با تاکید بر کاربرد های آن در کار و زندگی. اصفهان. شماره صفحه: ۲۰۶۸، ص ۱۴-۱.
5. امیدی، جمشید؛ میرزوالو، افشین (۱۳۹۷). «اختلال خواندن و راه های درمانی آن». پنجمین کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی. شماره صفحه: ۶۹۴، ص ۱۳-۱.
6. جلیلابکنار، سمیه؛ عاشوری، محمد (۱۳۹۲). «نکته های کاربردی برای آموزش دانش آموزان با اختلال یادگیری (اختلال در خواندن، نوشتن و دیکته)». نشریه تعلیم و تربیت استثنایی. سال ۱۳، شماره ۳، ص ۳۱-۴۰.
7. دولت دوست، محمد؛ نعمتی، شیدا (۱۳۹۸). «نقش خواندن و اهمیت آن در کودکان ابتدایی». دومین همایش بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی. شماره صفحه: ۳۲۲، ص ۹-۱.

۸. ظریفیان عبدی، محترم (۱۳۹۵). «امکان سنجی ارتقا رشد اجتماعی کودکان تا دوره پیش از دبستان با تاکید بر روش های یادگیری بازی محور». فرنام علی، سیستان و بلوچستان: دانشگاه سیستان و بلوچستان.
۹. مرادی زانیایی، زهرا؛ قاسمی، محمد (۱۳۹۶). «اثربخشی بازی بارویکرد شناختی-رفتاری بر بهبود برنامه ریزی - سازماندهی کارکردهای اجرایی دانش آموزان با اختلال ریاضی پایه پنجم». اولین همایش ملی رویکردهای نوین آموزشی و پژوهشی در تعلیم و تربیت. شماره صفحه: ۲۳۶، ص ۱۴-۱.
۱۰. مظلوم، اشرف (۱۳۷۵). «اختلال خواندن و رشد سیستم عصبی». تربیت. شماره ۱۱۰، ص ۹۳-۹۰.
۱۱. منطقی، مرتضی (۱۳۷۲). «بازی درمانی». ماهنامه تربیت، شماره ۸۰، ص ۵۹-۵۵.
۱۲. نازیپور، احسان (۱۴۰۰). «اثربخشی بازی درمانی بر تقویت مهارت خواندن دانش آموزان مبتلا به اختلال یادگیری خواندن». نخستین کنفرانس ملی آینده پژوهی، علوم تربیتی و روانشناسی. شماره صفحه: ۱۷۵.

1. American Psychiatric Association (2000). Diagnostic & Statistical manual of mental disorders (4th ed., text revised). Washington, DC: American Psychiatric Association.
2. Davis, R.D. (2006). Davis Dyslexia Association International. Positive aspects of dyslexia. Retrieved December 11. Available from: <http://WWW.dyslexia.com/qagift.htm>.
3. Davis, R.D. (2002). The Gift of learning. New York: Berkley Pub.
4. Horvath, A.O. (2005). The therapeutic relationship: research, 15, 3-7.
5. Demirbilek, Muhammet, Yilmaz, Ebru, Tamer, Suzan (2010). Second Language Instructors' Perspectives about the use of educational Games, Procedia Social & Behavioral Sciences 9 (2010): PP 717-721.